

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Göç ve Genç Mülteci Kadınların Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Migration From the Gender Perspectives and The Right of Self-Determination of Young Refugee Women

Hülya Karakartal*
Derya Şaşman-Kaylı**

Öz

Bu araştırma, toplumsal cinsiyet bakış açısıyla, evli genç mülteci kadınların evlilik içindeki cinsiyet rollerine ilişkin deneyimlerine dayalı olarak "haklarına" dair farkındalıklarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma, "nitel" araştırma yaklaşımlarında kullanılan "fenomenoloji" deseninde tasarlanmıştır. Araştırmanın öznesi olan Suriye uyruklu 26 genç mülteci kadın ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, sosyo-demografik özellikler ve erkek egemen toplumlarda kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet pratikleri sonucu meydana gelen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerinden "Genç Mülteci Kadınların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" ana temasında ele alınarak analiz edilmiştir. Araştırma bulguları kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda genç mülteci kadınların ataerkil toplumdaki görünmezliği ile mücadele etmek ve maruz kaldıkları "hak" ihlallerini önlemek adına "güçlenme" ihtiyaçlarının olduğu ve buna yönelik çalışmaların yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç mülteci, kadın, toplumsal cinsiyet, söz hakkı, kendi kaderini tayin hakkı.

Abstract

This research was carried out to examine the awareness of married young refugee women about their "rights" based on their experiences of gender roles in marriage from a gender perspective. The research has schemed in the "phenomenology" pattern used in "qualitative" research approaches. The findings obtained as a result of in-depth interviews with 26 young refugee women of Syrian nationality, who are the subjects of the research, are discussed in the main theme of "Young Refugee Women's Right to Self-Determination" through socio-demographic characteristics and gender inequalities that occur as a result of gender practices attributed to women in patriarchal societies. As a result of the evaluation made within the scope of the research findings, it has been determined that there is a need for "empowerment" and studies that should be carried out in order to combat the invisibility of young refugee women in the patriarchal society and to prevent the violations of "rights" they are exposed to.

Keywords: Young refugee, women, gender, right to expression, right to self-determination.

* Öğr. Gör., İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Bölümü, E-mail: karakartalhulya@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-5627-8402.

** Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, E-mail: dsasmankayli@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-7949-2332.

Özgün araştırma makalesi

Original research article

Makale gönderim tarihi: 4 Nisan 2022

Article submission date : 4 April 2022

Makale kabul tarihi : 20 Haziran 2023

Article acceptance date: 20 June 2023

Giriş

İnsanlar bireysel ya da kitlesel olarak geçmişten günümüze kadar çeşitli nedenlerle, bazen ikamet ettikleri yerleşim yerini terk ederek başka bir oturma yerine, bazen de doğdukları toprakları geride bırakarak başka bir ülkeye göç etmiştir. Gerçekleştirilen bu göçler bazen gönüllü olarak bazen de zorunlu olarak yapılmıştır. Bireyler; yoksulluk, siyasi baskılar, sağlık sorunları, daha iyi bir eğitim alma isteği, dini sebepler, iklim değişiklikleri ve doğal afetler, soykırımlar ya da savaşlar gibi farklılaşan sebepler neticesinde, gönüllü ya da zorunlu olarak, daha iyi bir yaşama sahip olma umuduyla göç sürecini gerçekleştirmektedir. İnsanların en temelde, hayatta kalma ve daha iyi koşullarda insanca yaşama isteği ile göç yolculuğuna çıktığı andan itibaren; kimliklerini, kültürlerini, geçmişlerini, duygularını, anılarını, düşünce ve davranışlarını yanında taşımaları, göç etmenin sadece fiziksel bir hareketlilik/yer değiştirme olmadığını aynı zamanda kültürel, duygusal ve zihinsel -yani insani- bir süreç olduğunu da göstermektedir.

Göç süreçlerinde kadınların var olmasına rağmen, göç etme kararını veren ve son söz sahibi olan erkeklerin "karar verici" (Engelbrektsson, 1983: 229) olarak ön planda tutulması, göç eden kadınların ise erkeklere "bağımlı" olarak kabul edilmesi, uzun bir süre göç çalışmalarında kadınların görünmez olmasına neden olmuş ve göç süreçlerinin kadınlar açısından değerlendirilmesinin ihmal edilmesine neden olmuştur (Anderson, 1985). Göç eden kadınlar geçmişten bu yana yapılan birçok göç araştırmasında bu sürecin hiçbir noktasında irade göster(e)meyen; eşleri ya da ailelerinin kararı ile göç zorunluluğu yaşayan figüranlar olarak yer almışlardır.

"Göçün feminizasyonu" kavramı olarak dile getirilmeye başlanmasıyla (Fleury, 2016, s. vi) birlikte göç sürecine ilişkin yapılan toplumsal cinsiyet analizleri, göç sürecinde kadınların deneyimlerinin görünür kılınması için feminist perspektiften yapılacak nitel araştırmalardan ayrı düşünülemez hâle gelmesini sağlamıştır. Göçün feminizasyonu ve toplumsal cinsiyet perspektifinden, feminist kuram ile yapılacak araştırma süreçleri adeta birbirini doğuran süreçler hâline gelmiştir (Buz, 2007: 42).

Ataerkil toplumlarda yaşayan çoğu kadın gibi, Suriyeli genç mülteci kadınlar da, hem kendi ülkelerinde hem de ataerkil yapıdaki toplumlarda bu yapıya hizmet etmek ve boyun eğmek durumunda kalmaktadır. Bu duruma bir de göç süreçlerine katılarak, diğer mülteci kadınların yaşadığı gibi kendilerine yabancı olan bir ülkede "öteki" (Ak-Akyol, 2008: 224) olarak farklı sorunlar ile karşı karşıya kalarak, olumsuz algı ve davranışlara maruz kalabilmektedir (Küçükşen, 2017: 2400). Göçün "görünmez aktörleri" ya da "bağımlı aktörleri" olarak ifade edilen kadın mültecilerin, toplumsal cinsiyet ya da cinsiyet

temelli ayrımcılıklar nedeniyle yaşadıkları deneyimler, erkeklerin deneyimlerinden farklılaşmaktadır (Buz, 2007: 38-43).

Kadınların, hangi kıtada, hangi ülkede, hangi şehirde olursa olsun içinde yaşadıkları toplumda uğradıkları eşitsizlikler üzerine düşünmeleri, uğradıkları haksızlıkları dile getirmeleri ve sorunlarına çözüm üretmek için eyleme geçmeleri yeni bir oluşum değildir. Geçmişten günümüze değin, kadınların toplum içindeki konumları ve hakları -yıllar içerisinde verilen mücadeleler ile her ne kadar ulusal ve uluslararası alanlarda güvence altına alındığı ifade edilse de- sürekli bir değişim hâlinindedir. Kadınlar, her normda kendini üstün gören eril zihniyet tarafından, kamusal alanda erkeklere "bağımlı" olan ve "ikincil" olarak görülerek özel alana hapsedilmeye çalışılmaktadır. Mülteci kadınlar açısından toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri düşünüldüğünde; düşük eğitim seviyesine sahip olma ve işgücü piyasasında yer bulamamaya birlikte, kamusal ve özel alanda etkisini gösteren ve beraberinde kadınların kendilerine dair "söz haklarına" yönelik birçok dezavantaj yarattığı görülmektedir.

Metodoloji ve Yöntemler

Araştırma, nitel araştırma esasına dayalı olarak "fenomenolojik" desende tasarlanmıştır. Nitel araştırma desenlerinden; "fenomenolojik" (olgu bilimsel) yaklaşım ile çalışılmasının tercih edilme sebebi ise; insan "deneyimini" anlamaktır (Van Manen, 2007: 12). Fenomenolojik araştırmalarda "bireyin" davranışlarını anlayabilmek için, kişinin "kendine özgü" algılayışını ve yaşantısının bilinmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Fenomenolojik desen; birey ekseninde yürütülen ve bir olgu veya olayın "derinliğine incelenmesine" imkân vermesi ve olguların "temelinde yatan nedenleri" tanımlamak amacıyla araştırmalarda tercih edilen bir yöntemdir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 400). Bu nedenle, evli genç kadın mültecilerin yaşadıklarını "kendi ifadeleri" ile paylaşmaları, kadınların sadece "sayılardan ibaret olmadığı", bu "sayıların ardında yatan insani durumların" gün yüzüne çıkmasının önemli görülmesi ve kadınların deneyimlerine tanıklık etmek için bu yöntem kullanılmıştır. Araştırma bulgularının yorumlanmasında ise feminist perspektif esas alınmıştır. Feminist teori yaklaşımının benimsenmesi ise; göröl(n)meyenin "görünür" kılınması, kenarda ya da geri planda bırakılanın "merkeze" alınması, kadını patriarkal düzenin yarattığı ataerkil düşünce, eylem, söylemlerden uzak durarak kendi olma "var olma" hâlleri ve hakları ile her insanın biricik olma düşüncesi bağlamında anlamak gerekliliğindedir. Bir başka ifadeyle, dünyaya "kadının penceresinden" bakmak için kullanılan bir araştırma yöntemi olarak görülmüştür (Reinharz, 1992).

Araştırmanın öznesi olan, genç mülteci kadınlara "amaçlı" örnekleme yoluyla ulaşılmıştır. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir teknik olan "amaçlı örnekleme", sınırlı bilgi kaynaklarını etkin

kullanabilmek adına zengin bilgi sağlayabilecek kişilerin seçilmesini ifade eder (Palinkas vd., 2015). Katılımcılar belirlenirken; araştırmanın amacına yönelik olarak araştırılan "deneyimi" yaşamış kişilerden seçilmiş olması gerekmektedir. Araştırma evreni olarak İzmir'de Suriye uyruklu mültecilerin yoğun olarak yaşadığı Basmane/Kapılar bölgesi belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş; "İzmir ilinde ikamet eden", "Suriye uyruklu", "18-30 yaş aralığındaki evli genç mülteci kadın" olmak üzere 26 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıları tanımlayıcı sosyo-demografik özellikleri Tablo.1'de verilmiştir.

Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Yürütülen nitel araştırmada; araştırma verileri, konuyla ilgili literatür doğrultusunda hazırlanmış "yarı yapılandırılmış" bir görüşme formuyla, derinlemesine görüşme tekniği ile 2020 yılının Ekim-Aralık tarihleri arasında; dönemin pandemi koşullara uygun tedbirler alınarak, yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan Suriyeli genç mülteci kadınların ana dilinin Arapça olması ve Türkçe dil bilgilerinin temel düzeyde olması; araştırmacının da Arapça dil yetkinliğine sahip olmaması; görüşmelerin tercüman desteği ile yapılması zorunluluğunu doğurmuştur. Görüşmenin bir tercüman eşliğinde gerçekleşmesi durumu ön görüldüğünden, görüşmelere başlamadan önce, görüşmelere eşlik edecek tercüman ile katılımcıların hassasiyetlerini ve gizliliğini gözeterek şekilde görüşme ilke ve tekniklerine ilişkin bir ön çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama, görüşmeler sırasında tercümandan kaynaklanabilecek görüşmenin amacı dışına taşan ekstra sorular sorulması vb. sorunlarla karşılaşılmasını önlemiştir.

Araştırma süreci ilk olarak derinlemesine görüşmelerin, "görüşme soruları, tercüman ile iş birliği, görüşme süresi, mekân hazırlıkları" gibi değişkenler düşünülerek; görüşme sürecinin kalitesini test etmek ve katılımcılardan geri bildirim almak için pilot mülakatlar ile başlatılmıştır. Pilot görüşmeler de giderilen eksiklikler sonrasında, araştırmanın en başından ve süreç içerisinde üzerinde titizlikle durulan "etik ilkeler" gereği; katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak dahil oldukları beyanlarını alabilmek adına, "rıza onamları" sözlü olarak, ses kaydında yer alacak şekilde alınmıştır. Katılımcıların yanıtlarına ve duygu durumlarına bağlı olarak, görüşmelerin uzunluğu değişiklik göstermiştir. Görüşme öncesi sohbetler, araştırmaya dair detaylı aktarım, rıza onamlarını alma süreleri hariç; ortalama olarak her görüşme 40 dakika sürmüştür.

Nitel araştırmalarda veri analizi; "verilerin analize hazırlanmasını", "verilerin kodlanmasını", "kodların birleştirilmesini ve konulara indirgenmesini" ve son olarak "verilerin şekil, tablo veya tartışma"

şeklinde sunulmasını içermektedir (Aslan, 2018: 429-432). Suriye uyruklu 26 genç mülteci kadın ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, "MAXQDA Analytics Pro 2020" nitel analiz programında hiyerarşik kod-alt kod modeli ile tematik analiz edilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıları Tanımlayıcı Sosyo-Demografik Bilgiler

Katılımcı Genç Mülteci Kadın	Türkiye'de Bulunma Süresi	Yaş Durumu	Eğitim Durumu	Gelir Getirici Bir İşte Çalışma Durumu	Eşinin Eğitimi Durumu	Eşinin Gelir Getirici Bir İşte Çalışma Durumu	Evlilik Akladının Gerekleştirdiği Ülke	Evlilik Türü	Evlilik Süresi	Evlilik Yaşı	İlk Gebelik Yaşı	Mevcut Çocuk Sayısı
K1	7 yıl	25	Ortaokul	Çalışmıyor	Lise	Çalışmıyor	Türkiye	Resmi	3 yıl	22	23	2 Çocuk
K2	5 yıl	29	Ortaokul	Çalışmıyor	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	10 yıl	19	19	3 Çocuk
K3	7 yıl	20	İlkokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	6 yıl	14	15	2 Çocuk
K4	5 yıl	18	İlkokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	3 yıl	15	16	2 Çocuk
K5	6 yıl	21	Ortaokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	6 yıl	15	17	2 Çocuk
K6	8 yıl	24	İlkokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	4 yıl	20	20	2 Çocuk
K7	5 yıl	18	Lise	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	1 yıl	17	17	Hamile (3 Aylık)
K8	8 yıl	25	Ortaokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	4 yıl	21	22	2 Çocuk
K9	8 yıl	22	Ortaokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	6 yıl	16	17	3 Çocuk
K10	6 yıl	25	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	9 yıl	16	16	3 Çocuk
K11	5 yıl	23	İlkokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	8 yıl	15	16	4 Çocuk
K12	4 yıl	27	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	7 yıl	20	20	3 Çocuk
K13	5 yıl	21	Ortaokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	4 yıl	17	21	Hamile (7 Aylık)
K14	4 yıl	22	Ortaokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	6 yıl	16	18	3 Çocuk
K15	6 yıl	24	İlkokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Resmi	7 yıl	17	17	4 Çocuk
K16	3 yıl	24	Ortaokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	6 yıl	18	18	2 Çocuk
K17	8 yıl	28	İlkokul	Çalışmıyor	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	9 yıl	19	20	3 Çocuk
K18	7 yıl	18	İlkokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	3 yıl	15	16	2 Çocuk
K19	4 yıl	22	Ortaokul	Çalışmıyor	Lise	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	6 yıl	16	17	3 Çocuk
K20	5 yıl	30	İlkokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Resmi	11 yıl	19	19	4 Çocuk
K21	2 yıl	20	İlkokul	Çalışmıyor	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	2 yıl	18	19	1 Çocuk
K22	8 yıl	29	İlkokul	Çalışmıyor	Ortaokul	Çalışmıyor	Suriye	Resmi	15 yıl	14	15	2 Çocuk
K23	2 yıl	20	İlkokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Resmi	1 yıl	19	18	1 Çocuk
K24	8 yıl	23	Ortaokul	Çalışmıyor	Okur-yazar değil	Çalışmıyor	Türkiye	Diğer	4 yıl	19	20	2 Çocuk
K25	5 yıl	23	Ortaokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Diğer	6 yıl	17	18	3 Çocuk
K26	4 yıl	27	Ortaokul	Çalışmıyor	İlkokul	Çalışmıyor	Suriye	Resmi	8 yıl	19	21	4 Çocuk

Bulgular

Araştırmanın öznesi olan, Suriye uyruklu 26 genç mülteci kadın ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin tematik analizi sonucunda; evli genç mülteci kadınların evlilik içindeki toplumsal cinsiyet rollerini nasıl algıladığı ve hayatlarını nasıl etkilediği konusundaki görüşleri ve deneyimleri "Genç Mülteci Kadınların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı ana teması ile; "Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Haklarına Yönelik Karar Verme", "Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Algı", "Aile İçindeki Karar Verme Süreçlerinde Söz Hakkı" ve "Göç Süreçlerine Yönelik Kararlar" olmak üzere dört alt tema ile ilişkilendirilmiştir (Tablo.2).

Tablo 2: Genç Mülteci Kadınların "Kendi Kaderini Tayin Hakkı"na Yönelik Tema Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeline İlişkin Bulgular

ANA TEMA: GENÇ MÜLTECİ KADINLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI	
Alt Temalar	Kategoriler
Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Haklarına Yönelik Karar Verme	Aile Planlaması "Kararına Katılım Cinsel Birliktelikte "Kişisel Özgürlük ve Güvenlik Hakkı" Hangi Gebeliği Önleyici Yöntemin Kullanılacağına "Karar Verme"
Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Algı	Aile İçi "Kadınlık" Rollerini Aile İçi "Erkeklik" Rollerini
Aile İçindeki Karar Verme Süreçlerinde Söz Hakkı	Evlilik Kararı Evlenme Şekli Çalışma Kararı
Göç Süreçlerine Yönelik Kararlar	Göç Etme Sebebi Göç Kararını Alan

Birinci Alt Tema: Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Haklarına Yönelik "Karar Verme"

Genç mülteci kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına yönelik "karar verme" durumlarına ilişkin görüşleri analiz edildiğinde, konu üç temel görüş etrafında yoğunlaşmıştır. Yirmi beş kadın "aile planlaması" kararlarına katılıma dair görüş bildirirken; on dokuz kişi cinsel birliktelikte "kişisel özgürlük ve güvenlik hakkı" konusunu öne çıkarmış ve dokuz kişi de "hangi gebeliği önleyici yöntemin kullanılacağına karar verme"ye ilişkin görüş bildirmiştir.

Aile Planlaması “Kararına Katılım”

Araştırmaya katılan genç mülteci kadınların, “aile planlaması kararlarına ilişkin katılımları” incelendiğinde; hemen hemen hepsinin “çocuk sahibi olma” ile ilgili kararlardan söz ettikleri görülmüştür. “Aile planlaması” ile doğrudan ilişkili olan “gebelik aralıkları” ve “sahip olunacak çocuk sayısına” yönelik kararlara ilgili olarak az sayıda katılımcı görüş paylaşmıştır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ortalama üç ya da dört çocuk sahibi olmak istediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, hamile kalma aralıklarını “kadın sağlığı” açısından ziyade, daha çok, çocuklar arasında belirli bir yaş farkı olması üzerinden farklı nedenlerle dile getirmişlerdir. Gebelik aralıklarına ilişkin karar süreçlerinde; çocuklara bir arada bakmanın zorlukları nedeniyle ara verdiklerini ifade eden katılımcıların yanında; çocukların bir arada büyümesini istedikleri için gebelik aralıklarını daha kısa süreli tutan katılımcılar olduğu da görülmüştür.

Katılımcılardan biri de, dünyaya bir “kız çocuk” daha getirirse gebe kalmaya ara vereceğini söylemiştir.

“Bana göre mesela ben 4 çocuk daha fazla istemiyorum ve her çocuk ve çocuklar arasında 3 yıl süreyle olmasını isterim” (K13, 21 yaş).

“...eşimle konuştuğumuzda 4 çocuk olmasını istedik. 2 kız 2 erkek şeklinde. Bir de aralarında çok uzun süre olmamasını da düşündük. Hani birlikte hepsi büyüsün diye...”(K25, 23 yaş).

“Bir kız daha gelirse 4-5 yıl bir ara vereceğiz” (K4, 18 yaş).

“İşte ben sezaryen doğum yaptığım için her 4 senede bir ara koyarım yani ara vererek bir çocuk yapabiliriz” (K2, 29 yaş).

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu “sahip olunacak çocuk sayısı”na ilişkin, üç ya da dört çocuk sahibi olmak istediğini ve çocuk sahibi olma konusunda eşleriyle ortak bir karar aldıklarını ifade etmişlerdir.

“Yani artık 3 çocuğumuz var şimdi artık gebeliği önleyelim diye daha fazla olmasın” (K19, 22 yaş).

“Eşimle konuştuğumuzda 4 çocuk olmasını istedik. 2 kız 2 erkek şeklinde” (K25, 23 yaş).

Katılımcılardan biri, “yalnız kalma” ihtimalini gündeme getirerek, çok çocuk sahibi olmanın terk edilme, ayrılık, evliliğin bitmesi durumlarında çok zor olduğunu belirterek eşler arasındaki anlayışın önemine vurgu yapmıştır.

“...bu konuda en önemli şey anlayışlı olmak. Yani eşler arasında çocuk sahibi olmak açısından karar verilmesi. 2-3 çocuk mesela getiriliyor. Sonra sorunlar yaşanıyor ve ayrı

kalmaya mecbur kalıyorlar. O zaman da çok zor oluyor” (K15, 24 yaş).

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 18 yaş ve altında evlenmiş olup; evlendikten kısa bir süre sonra beklenmedik bir şekilde hamile kaldıklarını ifade etmiştir. Katılımcılardan bazıları “çocuk sahibi” olmakla ilgili olarak bir “karar alma süreci” yaşamamış olmalarını, erken yaşta evlilik ve “gebeliği önleyici yöntem” bilgisinin olmaması üzerinden ifade ederken bazı katılımcılar da, kullanılan yöntemlerle ilgili başarısız uygulamalar sonucu hamile kaldıklarını vurgulamıştır.

“İlk evlendiğimde zaten gebeliği önlemek için bir şey düşünemiyordum. 2 aydan sonra zaten hamile kaldım” (K19, 22 yaş).

“Evlendikten 3 ay sonra hamile kaldım. Ben küçüktüm yani zaten gebe önleyici yöntem bilmiyordum...” (K16, 24 yaş).

“... Bu şeyleri aslında çok bilmiyordum yani küçüktüm. Karar vermedim aslında ben ilk evlendiğimde 14 yaşında olduğum için bilmiyordum. O sıralarda doktora götürmüşlerdi beni. Doktor demişti ki: ‘Şimdi bu yaşta daha hamile kalamaz. Öncelikle 14 yaşını tamamlaması gerekiyor. Daha bedeni ona hazırlıklı değil’...” (K22, 29 yaş).

“... hap kullanmayı düşündüm ilk çocuğumda. Ama ben hap kullandığım zaman karıştırıyordum. Mesela 9. gün içmem gerektiğini unutuyorum. 11. gün içiyorum. O sırada zaten hamile kaldım. Yani iyi kullanamadım” (K12, 27 yaş).

“Ben hap denedim. Spiral denedim yine olmadı. Zaten şimdi ben hamile kaldım, isteğimden değil, öyle yanlışlıkla oldu, önleyemedim gebeliği” (K15, 24 yaş).

Katılımcıların aile planlaması içerisinde en çok vurguladıkları “çocuk sahibi olma” durumlarına ilişkin söylemleri incelendiğinde; aslında konuya dair herhangi bir karar alınmadığı; çocuk sahibi olmanın “evliliğin doğal bir sonucu” olduğu düşüncesinin hâkim olduğu görülmüştür. Katılımcılardan ikisi, çocuk sahibi olma konusunda kararı, tamamen kendilerinden bağımsız olarak “dini” değerler üzerinden “Tanrı'nın emri” olarak ifade etmiştir. Diğer iki katılımcı ise, çocuk sahibi olma kararlarını hem “toplum baskısı” hem de eşin “erkek çocuk” sahibi olma talebi üzerinden dile getirmiştir. Hamile kalma ve çocuk sahibi olma durumlarına ilişkin, katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; kadınlar tarafından alınan herhangi bir kararın söz konusu olmadığı görülmektedir.

“... ben evlendim zaten eşim illaki çocuk istiyor” (K4, 18 yaş).

“Ben evlendiğimde hamile kaldım. Yaklaşık olarak 25 gün sonra falan. Karar yok” (K10, 25 yaş).

"Biz karar vermedik, Allah öyle nasip etti" (K8, 25 yaş).

"Karar yok, Allah'ın emri bu!" (K1, 25 yaş).

"Evlendikten sonra bizde şöyle bir şey var. Bizde derken aşirette yani, kadın evlendikten sonra hemen hamile olması lazım. 3-4 ay sonra yani hamile kalması lazım. 1 seneden fazla hamile kalmazsa o zaman sıkıntı var yani kadın da doktora gider. Bir şeylerle koruyamayız kendimizi. Yani işte örnek vereyim hamile kalmamak için yöntemler var ya hani onları kullanmıyoruz hamile kalalım diye" (K2, 29 yaş).

Cinsel Birliktelikte "Kişisel Özgürlük ve Güvenlik Hakkı"

Katılımcıların cinsel birliktelikte "kişisel özgürlük ve güvenlik hakkı" konusunda paylaşım yapma konusunda çok açık ve rahat olmadıkları söylenebilir. Bu konudaki sorulara cevap vermiş olan 14 katılımcı cinsel birliktelik için kendi rızası olduğunu ifade etmiş; 6'sı birlikteliğin eşinin isteğiyle gerçekleştiğini söylemiş ve 6 katılımcı bu konuda hiç görüş bildirmemiştir.

Araştırma kapsamında görüşleri alınan genç mülteci kadınlardan sadece 14'ü kendi rızasıyla cinsel birliktelik yaşadığını ifade ederken; birliktelik kararını eşleri ile ortak aldıklarını söylemişlerdir. Cinsel birliktelikte, "kendini" rızalarının olduğunu söyleyen katılımcılar, bu durumu eşlerinin "anlayışlı" olduğunu vurgulayarak ifade etmişlerdir.

"Bu cinsel ilişki ya da genel olarak evlilik sevgi üzerine olması gereken bir şey. Cinsel ilişkide aynı şekilde sevgi, güzel sözle ve rızası var mı yok mu... İki tarafın sorgulanması gerekiyor" (K11, 23 yaş).

"... eşim çok şükür anlayışlı bir şekilde karşılar. Beni hiç zorlamaz" (K16, 24 yaş).

"Bu ilişkiyi yaşamak ikimizin kararı oluyor zaten yani ikimizin kararı olmazsa olmaz. Ben istemezsem, unutturmaya çalışıyorum, başka şeyler söylemeye çalışıyorum. Oyalamaya çalışıyorum" (K7, 18 yaş).

Katılımcılardan birisi tarafından; "ikimizin kararı olmazsa olmaz" deyip hemen ardından "ben istemezsem unutturmaya çalışıyorum, başka şeyler söyleyip oyalamaya çalışıyorum" ifadeleri, aslında bu "ortak karar"ın içinde kadının kendini ne kadar özgür ve eşit hissettiği konusunda soru işaretleri olduğunu göstermektedir. Katılımcılardan bir diğeri ise; "eşinin isteği" ile bu birlikteliğin gerçekleştiğini ifade etmiştir. Söz konusu birlikteliğin yaşanmasına yönelik "eşlerin istekleri" ile gerçekleştiğini ifade eden diğer katılımcılar arasında; bu isteğe karşı koyamadıkları, hayır diyemedikleri için yorgun olduklarını söylemek ya da çocuklarla meşgul olmak gibi stratejilerle cinsel birliktelikten kaçınmaya çalıştıklarını ifade edenler olmuştur.

"Bazen yorgun olduğumu söylüyorum. Aslında yani pek karşılaşmadığım bir durum. Yani bazen anlayışla karşılıyor, bazen de yani isteği çok oluyor ve hayır dememi anlamıyor. Oluyor" (K26, 27 yaş).

"Eşim şimdi daha çok istiyor. Ben aslında çok sevmiyorum ama bana haram diyorlar. Kadının hayır demesi. Bu ilişkiye girmemesi eşine hayır demesi kabul etmemesi, haram" (K8, 25 yaş).

"Mesela, ben çocuklarımla ilgilenmeye çalışıyorum. Mesela gidip uyutmaya çalışıyorum. Eşimin uyumasını bekliyorum. Öyle şeyler yapmaya çalışıyorum ama aslında çoğunlukla istediklerini, istediğinde şey yapmıyorum, hayır demiyorum... Ama sonuçta bu normal bir hak, doğal bir hak. Hem de eşimin kocamın doğal bir hakkı" (K19, 22 yaş).

Hangi Gebeliği Önleyici Yöntemin Kullanılacağına "Karar Verme"

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu görüşmeler sırasında, Suriyeli mülteci topluluğu içinde, evlilik sonrası hamilelik beklentisine dair hamileliğin evlilikten kısa bir süre sonra gerçekleşmesi arzusu içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Evlilik ve dolayısıyla yeni evliler üzerinde çocuk sahibi olmak ile ilgili çok fazla "sosyal/toplumsal baskı" olduğu söylenebilir.

"... eşim [gebeliği önleyici yöntemleri] bilmiyor. Bu doğal yöntemi de ben söyledim zaten eşime" (K16, 24 yaş).

"Benim eşim aslında pek bilmiyor, ben söylüyorum. Hani ben söylüyorum ona gebe önleyici yöntem kullanmak istediğimi mesela hap kullanmak istediğimi" (K26, 27 yaş).

"... bu konularda onun çok bilgisi yok mecburen kadın olarak bizim kendimizin bilmesi gerekiyor ve ben de onunla paylaşıyorum, anlatıyorum. Gebe kalmak istemiyorsam, hangi yöntemi seçeceğimizi [hamile] kalmamak için konuşuyoruz" (K6, 24 yaş).

Katılımcıların ifadelerinden gebeliği önleme konusunda sorumluluğun kadınlarda olduğu algısı ortaya çıkmaktadır. Gebeliği önleme durumu eşlerin onayı ile yine eşlerin bilgilendirilmesi ile gerçekleştirilmektedir.

İkinci Alt Tema: Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik "Algısı"

"Toplumsal Cinsiyet" terimi, sosyal olarak oluşturulmuş "erkeklik" ve "kadınlık" tanımlarını ifade eder. Özellikle ataerkil toplumlarda, cinsiyetler üzerinden bireylere birtakım roller, görevler biçilmiştir. Ataerkil toplumlarda "geleneksel" aileler içerisinde kadınlardan beklenen roller çok net bir şekilde tanımlanmıştır.

Ataerkil toplumlarda cinsiyetler üzerinden; “kadın rolleri” ve “erkek rolleri” olarak belirlenen sorumluluklar, belirli işlerin kadınlar tarafından belirli işlerin ise erkekler tarafından yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınlık ve erkeklik “rolleri” çerçevesinde yarattığı etkiler, zamana ve yere bağlı olarak yoğunluk bakımından farklılık gösterse de, tüm kültürlerde meydana gelmektedir.

Genç mülteci kadınlar aile içinde kadının görevlerini, ağırlıklı olarak ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde “ev işleri, çocuk bakımı ve aileyi bir arada tutmak” olarak ifade etmiş ve katılımcıların üçte biri “eşlerinin isteklerini yerine getirmeyi” kadının aile içi görevlerinden biri olarak saymıştır. 26 genç mülteci kadın katılımcıdan “sadece ikisi” gelir getirici bir işte çalışmayı kadının görevleri arasında ifade etmiştir. Görüşülen genç mülteci kadınların tamamı ataerkil düzenin toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde erkeklerin görevlerini “gelir getirici bir işte çalışmak” olarak tanımlamıştır. İki katılımcı eşlerin ev içindeki rolleri arasında; ev işlerine yardımcı olmak, çocuk bakımına destek vermek ifadelerini kullanarak “eşitlikçi” bir yaklaşımı benimsediği göstermiştir. Bunların yanı sıra, altı katılımcı da, ailesi ile ilgilenmeyi (çocuklarıyla, eşyle ve evi ile ilgilenmesi) erkeklerin bir diğer görevi olarak tanımlamıştır.

Aile İçi “Kadınlık” Roller

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların, “kadınlık” rollerine ilişkin ifadelerinde en çok “ev işleri” ve “çocuk bakımı” üzerinde durdukları bununla birlikte 8 katılımcı, kadının evlilik içindeki rolünü “eşlerinin isteklerini yerine getirmek” olarak dile getirmiştir. Katılımcılar arasında sadece ikisi tarafından “gelir getirici bir işte çalışmak” kadının evlilik içindeki rolleri arasında ifade edilmiştir. Ayrıca iki katılımcı, aileyi bir arada tutmanın kadının görevi olduğunu söylemiştir.

Görüşülen katılımcıların “kadınlık ve erkeklik rolleri” hakkındaki ifadeleri şu şekildedir:

“Bence erkekler dışarıda çalışması kadın ise evle ilgilenmesini çocuklarla ilgilenmesi ve ev işleri yapması Yani bence erkek çalışması lazım. Yani nasıl diyeyim. Karısı ve çocukları eksik olmamalı, ekonomik anlamda. Kadın da çocuk bakması lazım. Eve bakması lazım. Eşinin taleplerini vermesi lazım. Ne istiyorsa vermesi lazım. Genel olarak yani, mesela bir şey söylediğinde ona karşı çıkmaması lazım yani. Çocuklarına bakması lazım. İyice eve bakması lazım” (K2, 29 yaş).

“Ee benim düşüncem eğer kadın evde evle ilgilenmesi, işleri yapması, tabii eşlerin çalışması gerekir, evin dışında çalışması. Zaten biliyorsunuz, erkek ilk doğduğu andan

sanki dışarda çalışacakmış gibi, onun için doğrudur" (K11, 23 yaş).

Geleneksel ataerkil toplumun dayattığı toplumsal cinsiyet rollerinden ziyade, "eşitlikçi" yaklaşımı benimseyen katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

"Aslında ve yanlış bir bilgi var. Genelde kadın sadece evde ne bakması, çocuklar yetiştirmesi ve bunlar evle ilgilenmesi iyi bahsediliyor ama benim düşüncem farklı. Kadın da dışarı çıkabilir, başka şeylerle ilgilenebilir. Eğer anlayışlı bir eş ise yani eşine yardım etmesi aslında çok güzel bir şey. Ev işlerine ve çocuklara bakması aslında çok iyi bir şey olur yani" (K7, 18 yaş).

"Aslında hep eşitlik üzerinden konuşuluyor ama maalesef gerçek hayatta bunu bulamıyoruz. Belki gerçek olacaksa bile ama çok uzun dönem gerektiriyor. Ama şimdi mesela eşin dışarıda çalışması bir şeyler eve temin edilmesi. Aynı zaman da evde bir şekilde çalışması gereken bir şey olursa yine evde de çalışabilir. Kadın ise yine eşinin ve evinin ihtiyaçlarını temin etmesi, eşinin değerini bilmesi ve en önemli şey eşler arasında saygı duyulması" (K24, 23 yaş).

"Ortadoğu'da aslında, orada işte erkek çalışır, kadın evle ilgilenir. Benim düşünceme göre öyle değil. Hem erkek hem de kadın çalışabilir. Yani ikisi anlayış içinde olması gerekir ve birbirine yardımcı olması gerekir" (K16, 24 yaş).

"Annem en küçük kardeşime doğum yaptı, biz küçüktük. Çamaşırlarımızı bile babam yıkıyordu. El makinasıyla, şimdiki gibi değil hani attın da zile bastın gibi değil. Öyle yani" (K17, 28 yaş).

Araştırmaya gönüllü olarak katılan kadınların geleneksel "ataerkil" rolleri sürdürdükleri bazı kadınların ise "eşitlikçi" rolleri benimsediğine yönelik ifadelerde buldukları görülmüştür. Katılımcıların belirttikleri ifadeler ile; erkeklerin ve kadınların, yaşamlarının tüm yönlerini etkileyen ve onları farklı şekillerde savunmasız kılan ve bir tabiiyet ilişkisi içinde yapılandırılmış olan toplumsal cinsiyet rollerinin, göç süreçlerinde aile içindeki ataerkil ilişkileri değiştirip, dönüştürebileceği, önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

Aile İçi "Erkeklik" Roller

Katılımcıların aile içindeki "erkeklik" rollerine yönelik söylemlerine ilişkin; toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınlık ve erkeklik "rolleri" çerçevesinde yarattığı etkiler, algılananın aksine sadece kadınları değil erkekleri de derinden etkilemektedir. "Erkeklik" ile ilgili olarak, katılımcıların tamamının en az bir kez vurguladığı rol "dışarıda

çalışmak" olmuştur. Başka bir ifadeyle; "gelir getirici bir işte çalışıyor" olmak, kadınların erkekler için en çok ifade ettiği rol olmuştur.

Katılımcılara göre erkekler "gelir, para, iş, ekonomik ihtiyaçların temini, evin geçimini" sağlayan bireyler olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinde eşitlik arayan bazı katılımcılar, erkeklerin "evde çocuk bakımını"nda "yardımcı" olabileceklerini söylediler de bunu eşlerinin anlayışlı olma durumunu belirterek ifade etmişlerdir.

"Bana göre erkek evi için geçim sağlaması. Yemek içmek bunları getirmesi. Sadece bu yetmiyor. Eşine evine çocuklarına iyi bakması. İyi davranması. Bazı eşler mesela, kadın sadece ev işleri falan yaptığı için gelip ne "nasılsın" ne başka bir şey soruyor. Kadın için yine aynı şekilde evin içiyle ilgilenmesi, çocuklarıyla ilgilenmesi ve eşine ilgi göstermesi" (K19, 22 yaş).

"Erkek dışarda çalışır. Benim ise ev hanımı olarak ev temizliği ve ev işlerini yaparım ve çocuklara bakarım" (K3, 20 yaş).

"Erkek tabii ki çalışacak. Kadın ise tabii ki ev işleriyle ilgilenmesi, çocuklarıyla ilgilenmesi gerekiyor" (K8, 25 yaş).

"Erkekler dışarda çalışır, para getirir yani ailesine bakması... Kadın ise evle ilgilenmesi, yemek pişirmesi, çocuklarla ilgilenmesi vs. Ama dışarı çıkıp çalışmamalı" (K13, 21 yaş).

"Erkeklerin, çalışmak. Kadınlar: ev bakmak, çocuk yapmak, bakmak yani böyle... Kadının hayatı daha zor. Benim için öyle yani" (K1, 25 yaş).

"Tabii ki kadının görevi ev temizlemek yemek pişirmek çocuklara bakmak misafir ağırlamak tabii ki hepsi kadının görevidir. Erkek ise işte ve ev ihtiyaçları için çalışır" (K6, 24 yaş).

Üçüncü Alt Tema: Aile İçindeki Karar Verme Süreçlerinde "Söz Hakkı"

Araştırma dahilinde görüşülen evli genç mülteci kadınların hem "evlenme kararları" hem "evlilik şekilleri" hem de "istihdam içerisinde yer alma" kararlarına yönelik aile içindeki süreçleri incelendiğinde; katılımcıların "söz hakları", kendi kararları ya da onayları olduğunu söyledikleri durumlarda dahi bu kararların genellikle büyüdükleri toplumsal ve kültürel yapının şekillendirdiği ve daralttığı diyebileceğimiz bir sınırlı çerçevede alındığı söylenebilir.

Evlilik Kararı

Araştırma kapsamında görüşülen genç mülteci kadınların 14'ü kendi rızası ile 12'si aile kararı ile evlendiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda 16'sı görücü usulü ile evlendiğini, 5'i akraba evliliği yaptığını ve sadece

5'i tanışıp anlaşarak evlendiğini belirtmiştir. Bu durum, evliliğin kadın rızası ile gerçekleştiğini söyleyen genç mülteci kadınların da aslında aile, çevre, kültürel etkiler gibi sebeplerle "herkes doğar, büyür, evlenir" klişe yaklaşımı çerçevesinde, çok sorgulamadan ve aksinin mümkün olduğunu düşünmeden bu kararları verdiklerini düşündürmektedir.

Genç mülteci kadınların 12'si evliliklerinin aile kararı ile gerçekleştiğini; bunun büyüdükleri çevre ve ortamın gereği olarak herkes için benzer bir süreç olduğunu, kendi yaşadıkları köyde herkesin erken yaşta evlendiğini, önceden tanışma vb. süreçlerin yaşanmadığını, görücü usulü ile kız isteme sürecinde birbirlerini gördüklerini ve evlilik için kararı ailelerin verdiğini ifade etmişlerdir.

"Bu benim kardeşim 16 yaşında evlendi. Ve bizim köyde böyle. Yani herkes bu yaşlarda evleniyor. Zaten kimse itiraz edemez söz babaya aittir. Öyle alışığız yani. Orada köyde herkes bu yaşta evleniyor" (K11, 23 yaş).

"Hmm bildiğiniz gibi şey... Bizim orada, Hani önceden tanışma falan olmuyor... Ailesi istemeye geldi ve ben o sırada gördüm" (K14, 22 yaş).

Katılımcılardan biri, savaş nedeniyle okulu bıraktığını ve daha güvenli olduğunu düşündüğü için ailesinin yönlendirmesiyle evlendiğini ifade etmiştir. Burada evliliği güvenli alan olarak görmesinin sebebi, göç öncesi yaşadıkları iç savaş ve çatışma ortamında bir genç kız olarak karşılaşılabileceği tehlikelerdir.

"Ben işte okumadıktan sonra annem babam dedi savaş var kızım sen artık okula gitmek yok... Yani her yer patlamış... Sen evlenmek istiyorsun? Yani ben dedim sen ne dersen o olsun... Savaş olduğu için ailem annem babam bana söylediler sen istersen evlenirsen daha iyi, durumu biliyorsun, tehlikedeyiz, kızlar için de tehlikeli. Ben de karşı çıkmadım. Çünkü gerçekten korkuyordum, her şeyi tehlikeli görüyordum. O şekilde oldu. Çünkü askerler var, evlerin içlerine aniden mesela giriyorlar. Savaş olduğu için her şey olabilir" (K16, 24 yaş).

"Benim teyzemin oğlu oluyordu. Bir de bizde yani şey biz aşiret. Merkezde yaşamıyorduk yani aşiret bizim. Bu yüzden biz kararımızı veremiyorduk, ailemiz veriyordu bu kararı aşiret olduğumuz için" (K2, 29 yaş).

Katılımcılar arasından bir tanesi, bu genel söylemlerin dışında aslında kızların birilerini sevebildiklerinden bahsetmiş ancak ailesinin onayı olmadığını ve onların sözünden çık(a)madığı için bu sevdadan vazgeçerek ailesinin onayı dahilinde bir evlilik yaptığını ifade ederek yine evlilik kararında ailenin rolünün ne kadar etkin ve baskın olduğunu göstermiştir.

"İlk önce bütün kızlar gibi ben de birini çok sevdim ailelerimize söyledik öncelikle ailem karşı çıktı hayır evlenemezsin o bizden biri değil dedi. Ailem kabul etmedi ailem istemediği için vazgeçtim sonra dayım geldi oğluna istedi evlendirelim dedi nişanlandık çünkü askere gidecekti. Sonra zaten evlendik" (K6, 24 yaş).

Kadının rızası burada kendi isteği, talebi, onayı ile olmaktan ziyade "razı gelmesi", "boyun eğmesi" olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal ve kültürel yapı itibarıyla erken yaşta ve görücü usulü evliliklerin yaygın olduğu, aile büyüklerinin onayının çok önemli olduğu bir ortamda büyümüş olan genç kadınların evlenme kararını çok erken yaşta almaya yönlendirildiklerini ve yine bir katılımcının yaşadığı savaş kaynaklı "tehlike" ve "korkunun" bu kararlar alınırken etkili olduğu bir başka katılımcı tarafından da aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

"...ben aslında karar vermemiştim. Şöyle... Ben okumayı çok seviyordum ama okulları kapattıkları için ben devam edemedim. O süreçte ben fabrikada çalışmaya başlamıştım. Sonra yine aynı süreçte işte kuzenim gelip bana talip olmuştu. Bu şekilde evlendim. Kuzenim olduğu için ailem bana tavsiye etti. Tanıdıkları için. Çok iyi oldukları için. Huyu iyi yani. Ben aslında o yaşta yani çok zor bir şey olmuştu. Ben aslında biraz baktığımda tavsiye iyi... Sonuçta çok korkunç olaylar içinde yaşıyoruz. Savaş oluyor bazen işte bazen rejim gelip, özellikle kızları alıp tecavüz ediyorlar. O yüzden doğru bir karar olacağını düşündüm ve evlendim" (K19, 22 yaş).

Katılımcıların tamamı Suriye uyruklu erkeklerle evlilik yapmıştır. Suriye'de ya da Türkiye'de alınan evlilik kararlarına ilişkin olarak, tek farklılığın Türkiye'de gerçekleştirilen resmi evliliklerdeki evlilik yaşının 18 ve üzeri olma durumudur. Katılımcılardan sadece 5 tanesi, aile seçimi olmadan, kendi öz iradeleriyle, eşleri ile tanışarak-anlaşarak evlendiklerini ifade etmiştir.

Evlenme Şekli

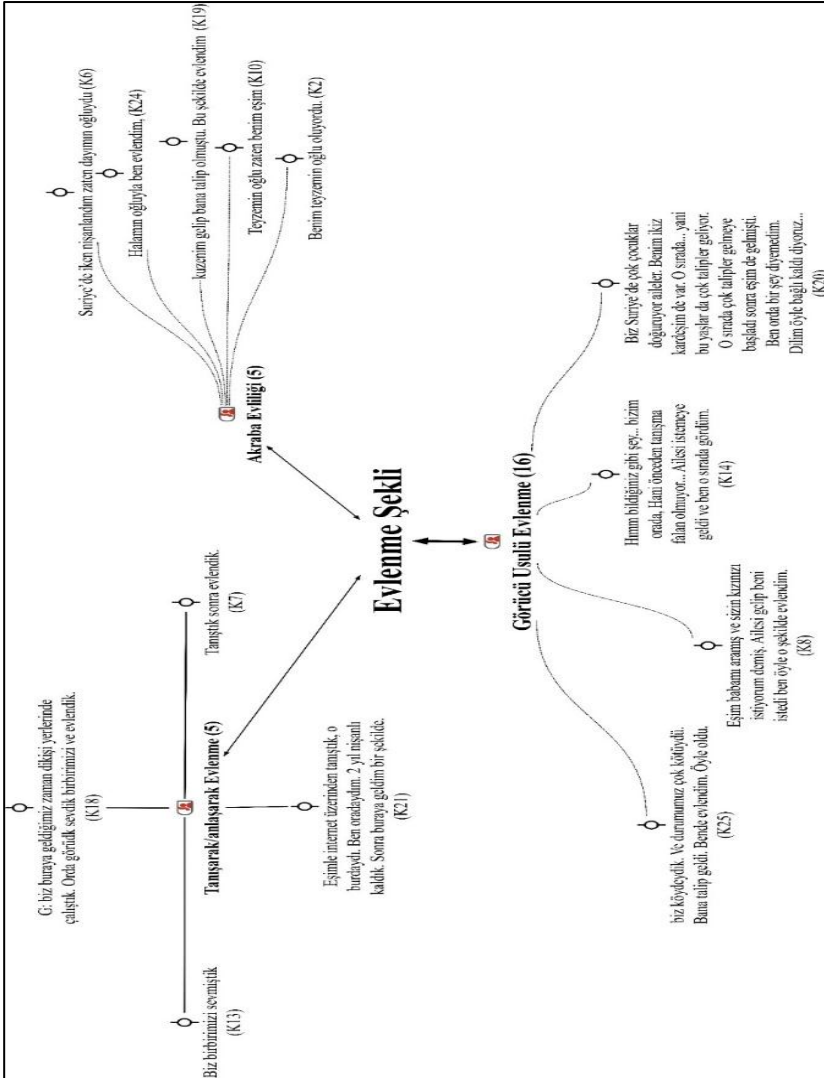
Araştırma kapsamında görüşülen genç mülteci kadınların yarısından fazlası (16 katılımcı) görücü usulü ile evlendiğini, 5'i akraba evliliği yaptığını ve sadece 5'i tanışıp anlaştıkları, sevdikleri kişilerle evlendiklerini belirtmiştir.

Katılımcılardan birinin, "dilim öyle bağlı kaldı" ifadesi aslında karar alma süreçlerinde nasıl yer almadıklarının çok açık bir göstergesidir. Bunun yanı sıra, "bizim oralarda böyle oluyor" tarzı söylemleri yoğunluklu olarak paylaşılmıştır. Yine de bir başka katılımcının paylaştığı "ekonomik durumumuz kötüydü" sözleri gibi, doğal kabul edilen aile kararı ve görücü usulü ile erken yaşta evliliklerin ardında

ekonomik kaygılar ve savaş durumlarıyla ilgili korkuların yattığı da katılımcı ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Evlilik şekilleri ile ilgili araştırmanın verileri arasında 26 kadından sadece 5'inin akraba evliliği yapmış olduğu tespit edilmiştir. Ancak geldikleri ülkenin toplumsal ve kültürel yapısı dikkate alındığında akraba evliliğinin doğal bir süreç olduğu görülmüştür. Genç mülteci kadınların, evlilik şekillerine ilişkin söylemleri Şekil.1 'de sunulmuştur.

Şekil 1: Evlenme Şekline İlişkin Katılımcıların İfadelerini Gösterir Tek Vaka Modeli

Çalışma Kararı

İkisi okuryazar olmayan, sadece biri lise mezunu olan ve diğerleri ilkokul ve ortaokulun farklı seviyelerinde eğitim hayatları sonlanmış olan genç mülteci kadınların hiçbiri çalışma hayatında yer almamaktadır. Çalışmama kararı ile ilgili olarak; “anne” kimliklerini öne çıkaran, “kültürel” ve “ahlaki” gerekçeler ifade eden genç mülteci kadınlardan sadece ikisi “eşinin kararı” ile çalışmadığını söylemiştir ve bir başka katılımcı, çalışmayı da evden çıkmayı da çok sevmediğini ifade etmiştir.

Genç mülteci kadınların içlerinde az sayıda da olsa evlilik öncesi çalışma hayatına dâhil olmuş olanlar vardır ancak çalışma hayatı ile ilgili katılımcıların çok az görüş bildirmesi; paylaşılan görüşlerde öne çıkan ifadeler bu karar alanının da toplumsal cinsiyet temelli bir toplumsal ve kültürel yapılanmanın sonucu olarak doğal görülmediği; hele de “anne” olduktan sonra temel görevin evinde ve çocuklarının başında olmak olduğu kabulünün yaygın olduğu, hatta bir katılımcının ifadesiyle dışarıda bir işte çalışmanın “ayıp” olarak görüldüğü anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Dördüncü Alt Tema: Göç Süreçlerine Yönelik “Kararlar”

Tamamı Suriye iç savaşı nedeniyle göç yaşamış olan katılımcıların büyük çoğunluğu göç süreciyle ilgili karar verme sebeplerini “savaştan kaçma” olarak ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmı aile bağlarını ve ekonomik sıkıntıları göç kararı ile ilişkilendirirken; iki katılımcı da yaşanan savaş ortamında erkeklerin zorunlu olarak silahlı örgütlere katılmasından duydukları endişe nedeniyle göç kararı aldıklarını ifade etmişlerdir.

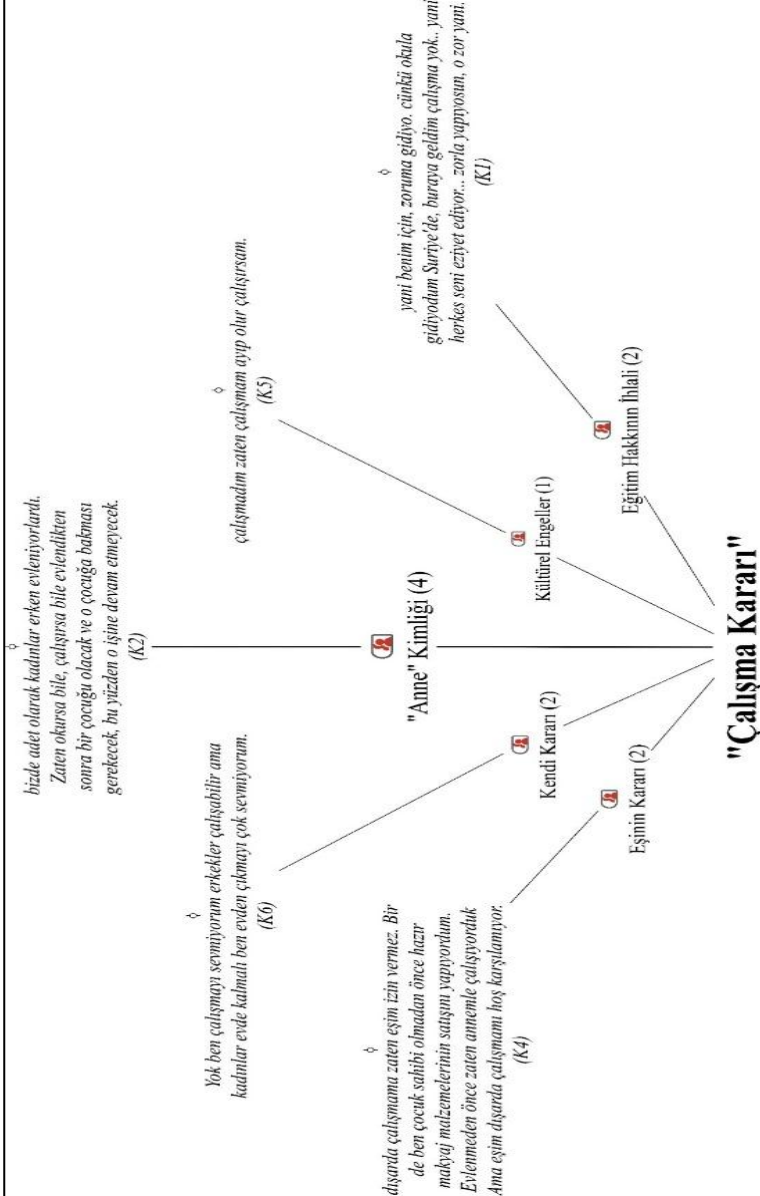
Katılımcıların “göç etme” sebeplerine ilişkin söylemlerine bakıldığında; medeni durumlarına göre evli ve bekar olma halleri, göç eylemine yönelik karar verici faktörlerin çeşitlilik göstermesini sağlamıştır. Katılımcıların söylemlerinden, göç yolculuğu sürecinde evli olanların, göç kararını eşi ile birlikte aldığını ağırlıklı olarak vurguladığı görülürken; evli olmayan katılımcıların ise, anne ve babasının ortak kararı olduğuna dair vurguları ağırlıklı olarak ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra, iki katılımcı annesinin, iki katılımcı babasının ve dört katılımcı da eşlerinin bu kararı aldığını ifade etmişlerdir. Şekil 3’te katılımcıların, göç kararını alan kişi ve/veya kişilere yönelik söylemlerine yer verilmiştir.

Şartların yer değişikliğini zorunlu hâle getirmesiyle göçü deneyimleyen genç mülteci kadınların o süreçteki medeni durumu, göç kararına ilişkin “karar alıcı” ya da “bağımlı” olma durumlarını göstermektedir.

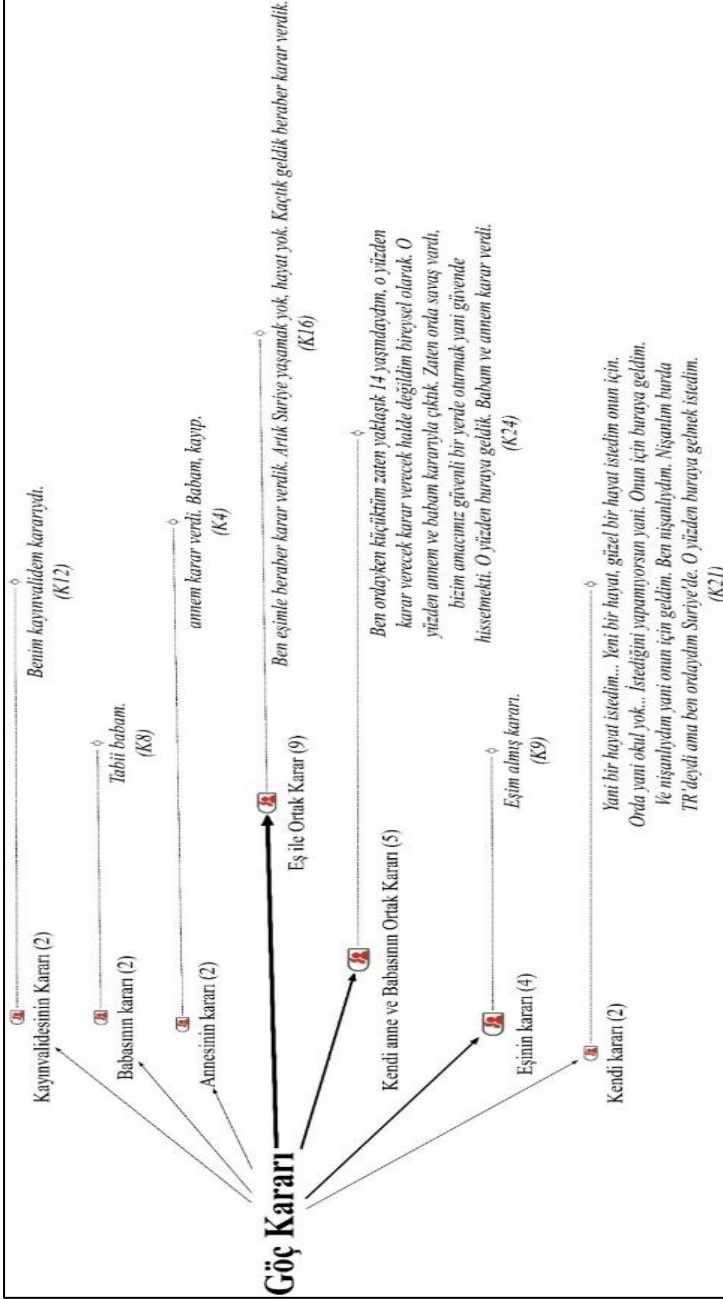
Özellikle katılımcılardan birinin “Tabi ki babam” ifadesi, evdeki patriarkin “baba” olduğunun bir başka alternatifi olmayacağını altını

net bir şekilde çizildiğini göstermektedir. Bir başka katılımcının babasının "kayıp" olduğunu ve kararın annesi tarafından verildiğini söylemesi ise, hanedeki "reis" rolüne dair değişime dair ipucu vermektedir.

Şekil 2: Çalışma Kararına İlişkin Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösterir Tek-Vaka Modeli

Şekil 3: Göç Kararı Almaya Dair Katılımcıların Görüşlerinin Dağılımını Gösterir Tek-Vaka Modeli

“Kendi kararı” ile göç eden kadınların söylemlerine bakıldığında ise; göç etme sebebi görünürde, ortam şartları nedeniyle “bağımsız” olarak bu kararı almalarına yönelik görünmekle birlikte; asıl nedenin ifadelerde yer alan “eş”in yanında olma isteği ile açığa çıkması, kadınların göçü “bağımlı” bireyler olarak deneyimlediğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, Suriye iç savaşından etkilenen evli genç mülteci kadınların, yaşam deneyimlerinden hareketle, toplumsal cinsiyet perspektifinden “haklarına” dair farkındalıklarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın konusu gereği, Suriye savaşından etkilenerek Türkiye'ye sığınan, İzmir'de ikamet eden, 18-30 yaş aralığındaki evli genç mülteci kadınları içeren bir grup ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; evli genç mülteci kadınların evlilik içindeki toplumsal cinsiyet rollerini nasıl algıladığı ve “haklarına” dair farkındalıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Genç mülteci kadınların tanımlayıcı sosyo-demografik bulgulara bakıldığında; yarısından fazlasının “görücü usulü” ile evlendiği ve evliliklerin 20'sinin “dini nikâh” ile gerçekleştiği görülmektedir. Evliliği ailelerin birlikteliği olarak tanımlayan toplumlar eş seçimini kadına bırakmazlar, o ailenin sorumluluğundadır (Kandiyoti, 2015: 80) ve aileler bu kararları verirken toplumdaki yerlerine bakmaksızın ihtiyaç duydukları toplumsal ilişkilere bağlı olarak bir tercih yapar ve istemedikleri bir aileye şartlar ne olursa olsun kızlarını vermezler (Delaney, 2009: 133). Bu araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan birinin de ifade ettiği gibi bir şekilde nadir de olsa birbirlerini görüp beğenme, gönül bağı kurma söz konusu olsa bile ailesinin istemediği bir evliliği gerçekleştir(e)meyen genç mülteci kadın, ailesinin tavsiye ettiği biriyle evlendirilmeye razı gelmiştir. Aksinin mümkün olmadığı kabulü çok yaygındır. Ataerkil toplumlarda evlilik zorunlu bir şekilde gerçekleşir, asla bir kişisel tercih değildir ve evlilik kadını korumayı amaçlamaktadır, bu koruma aslında onu özel alana kapatmaya da hizmet eder. Yaşadıkları toplum içerisindeki düzende edindikleri toplumsal öğretiler, kadının kendi mücadelesini vermek yerine ona biçilen rolü kabullenerek eril tahakkümün sürmesini sağlayan düzene destek olmasını sağlamaktadır. Bu tür düzenlemeler ile kadın kendisine biçilmiş statüyü kabullenmekte ve bu kabulleniş ile kendi yaşam mücadelesini bırakmakta ve farkında olmaksızın erkek egemenliğinin devamlılığını sağlayan sistemin desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca görüşülen katılımcıların gerek Türkiye'de gerekse Suriye'de gerçekleştirmiş oldukları evliliklerin yasal olarak pek çok haktan faydalanabilecekleri “resmi nikâh” yerine; “yasal haklardan muaf” olmalarını engelleyen “dini nikâh” ile gerçekleşmiş

olması, hem erkeğin otoritesinin ve ataerkil dzenin kadınlar üzerinde kurduğu "tahakkümün" sürdüğünün, hem de göç öncesi var olan patriarkal dzenin göç sonrasında da devam ettiğinin bir göstergesidir.

Kamusal yaşamda kadınlar "ikinci plana" itilmiştir ve yeterli eğitime sahip değildirler, sadece özel alan olarak görülen evin içinde; cinsiyete dayalı roller nedeniyle "ev işleri" ve "çocuklarına bakmak"la yükümlü olarak hayatlarına devam etmektedirler. "Eri tahakkümün" (Bourdieu, 2015: 17) hüküm sürdüğü Suriye'den göç eden kadınlar; göç ile birlikte kültürel değerlerini de beraberlerinde taşıdıkları için, Türkiye'de de kamusal alan olarak görülen istihdamda yer al(a)mamaktadırlar. Bu araştırmada da genç mülteci kadınlara dair sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde; genel olarak eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve hiçbir katılımcının "gelir getirici bir işte" çalışmadığı görülmüştür. Çalışma hayatında yer al(a)mamalarının temelinde toplumsal cinsiyet rolleri gereği özel alana hapsedilmelerine dair bulgular elde edilmiştir. Genç mülteci kadınların "gelir getirici bir işte" çalışmama durumları, kadının çalışmasının "ayıp" ya da "haram" olarak görülmesiyle oluşan ve "kadın çalışmaz", "kadının çalışması ayıptır" gibi algıların kökeni olan "kültürel ve dini" kodlardır. Kadınlara "annelik" rolü üzerinden yüklenen başta "bakım" olmak üzere toplumsal cinsiyet temelinde şekillenen tüm sorumluluklar, ev içi rollerin üstlenilmesiyle (Toksöz ve Ünlütürk, 2011) Suriyeli genç mülteci kadınların, özel alana hapsolmasına sebep olmakta ve kamusal alanda var olmalarını engellemektedir.

Ataerkil toplumlarda "ev içi hizmetler" kadının rolleri arasında sayılmakta; "yeniden üretim" döngüsü içerisinde kadınlar "ev içi görünmeyen emek" gibi çok büyük ve kapsamlı bir yük ile yaşamlarını sürdürmektedir. Ataerkil sistemin kadının birincil görevini "çocuğun bakımı" olarak kodlaması kadınları "ücretsiz aile işçisi" olarak konumlandırmaktadır (Kandiyoti, 2015: 52) ve böylesi bir ataerkil kültür içerisinde yetişen genç Suriyeli kadınların bu durumu içselleştirdikleri, çoğunun göç etmeden önce Suriye'de de çalışma yaşamında yer almadıkları (Akşit vd., 2016: 106; Kaya ve Demirağ, 2016: 162-164) için göçle geldikleri Türkiye'de de iş gücü piyasasına katılmadıkları görülmektedir. Suriye gelenek ve görenekleri gereği erkek "aile reisi" olarak konumlandırılmakta ve evin kadınları "evin reisi"nin yetkisi altında yaşamaya zorlanmaktadır. Hayata Destek Derneği (2016) yapmış olduğu saha çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınların çeşitli "ayrımcılık" biçimlerine uğramasına neden olduğunu ortaya koymuştur. Raporda, Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle "özel alan"da konumlandırıldıkları ve üzerlerine yüklenen ev işleri sorumluluğunun kadınları günlük hayatta farklı ayrımcılık türlerine maruz bıraktığı ifade edilmektedir. Toplum tarafından oluşturulmuş olan eşitsiz cinsiyet rolleri, bu araştırmanın öznesi olan genç mülteci

kadınlar için de geçerli olup; özel alanda kalarak "ev içinde yeniden üretim" yapmalarına ve "ücretsiz ev işçisi" olarak kamusal alanda ücretli ekonomik faaliyetlerak-de yer al(a)mamasını sağlayarak kadınların yoksullaşmasını sürdürmektedir (Kümbetoğlu, 2012: 103; Ecevit, 2003: 85). Eşinin izni olmadan evden dışarı çık(a)maması, sistemi bilmemesi, dili bilmemesi gibi durumlar, genç mülteci kadınların koruyucu hizmetlere ulaşmalarını kısıtlamakta bazen de engellemekte ve bu durum hem kadınların hem de aile bireylerinin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Araştırmaya katılan kadınların ifadelerinden "eşlerinin" isteği ya da "onayı" ile hayatlarını idame ettirmeye çalışmalarına yönelik; haklarına yönelik farkındalığın olmadığı ve yaşam haklarının engellediğini söylemek mümkündür.

Gerçekleştirdiğimiz araştırmada; kadınların hiçbirinin "gelir getirici bir işte çalışmıyor" olma durumu ile bazı kadınların eşlerinin düzensiz ve geçici olarak "düşük ücret" ile güvencesiz işlerde çalışıyor olması; sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu sosyo-ekonomik durum, kişilerin "insani" yaşam standartlarına uygun bir hayat sürdürmelerinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Genç mülteci kadınlar, ekonomik bağımsızlıklarının olmaması ve maddi yetersizlikler sebebiyle; cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik kaynaklara ulaşmakta güçlük çekmektedirler. Bir katılımcı görüşmenin sonunda "eklemek, söylemek istediğiniz bir şey var mı?" sorusuna; ekonomik yetersizlikler nedeniyle "kadın pedi" alamadığını ve iki küçük çocuğuna yapılan yardımlarla verilen bebek bezini parçalara ayırarak menstrüasyon dönemlerinde kullanmak zorunda kaldığı cevabını vermiş ve "gözleri dolarak" utanç ve çekimserlikle ped yardımı talep ettiğini söylemiştir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin ve buna bağlı olarak gelişen cinsiyetçi tutumların kadına atfettiği "annelik rolü" (Sancar, 2013), "çocuk bakımı" gibi günün tüm zamanını kapsayan bir uğraşı kadının öncelikli işi olarak tanımlamaktadır. Suriyeli genç mülteci kadınlar içinde öncelikli iş, özel alandaki toplumsal cinsiyet rolleri ile belirlenmiş görevleri yerine getirmektir. Göç sürecinde yoksulluğa itilen kadınlar, yeni yerleşim yerlerinde de "gelir getirici" bir işte çalış(a)madığı için daha da yoksullaşmaktadır. Söz konusu yoksulluk, toplumun kadınlar üzerinde yaratmış olduğu toplumsal cinsiyet "klişeleri" sebebiyle, Suriyeli kadınların aile içindeki konumlarıyla (Abadan-Unat, 2002) "anne olma" ya da ailenin "bakımını sağlama" ile ilişkilendirildiğinde, kadınların kendi hayatları ve sağlıkları konusunda "karar verme" durumlarını da olumsuz etkileyen bir durum hâline gelmektedir. Genç mülteci kadınların gerek cinsiyetleri üzerinden sadece "kadın" olma hâli gerekse "annelik" ve hatta "eş" statüleri, yaşam pratiklerini erkeklerden çok daha farklı ve daha fazla sorunla karşı karşıya kalmalarına sebep olacak şekilde etkilemektedir. Bu durum göç

öncesi yerleşik hayatlarında olduğu gibi göç süreci ve sonrasında da göçe bağlı olarak yaşanan sıkıntıların hem kaynağını hem de göç ettikleri yere uyum süreçlerinde yaşanacak pek çok sorunun temelini oluşturmaya devam etmektedir. Bu çalışmada da katılımcıların gelir getirici bir işte çalış(a)mama sebeplerinden biri; toplumsal cinsiyet temelli bir toplumsal ve kültürel yapılanmanın sonucu olarak kadınların çalışmasının doğal görülmediği; hele de "anne" olduktan sonra temel görevin evinde ve çocuklarının başında olmak olduğu kabulünün yaygın olduğu, hatta bir katılımcının ifadesiyle kadının çalışmasının "ayıp" ya da "haram" olarak görülmesidir.

Bireyin kendi cinselliğini ve doğurganlığını kontrol etme kararına sahip olması, özellikle de kadınlar söz konusu olduğunda tam bir "insan" olma durumunun merkezinde yer almaktadır (Freeman, 1999). Bireyin ve özellikle kadının kendi vücudu ve doğurganlığı hakkında karar vermesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir koşuludur. Dahası, yeterli üreme sağlığı hizmetlerine erişim, kadınların çocuk sahibi olup olmama ve olacaksa da kaç çocuk doğuracağına ve ne zaman çocuk sahibi olacağına karar verme konusunda onları güçlendirebilecek araçlardan biridir (Cabal vd., 2001). Bu araştırma içinde, gerçekleştirilen görüşmelerde genç mülteci kadınların anlattıkları deneyimleri üzerinden elde edilen bulgular; "çocuk sahibi olma" konusunda kadınların kararından ziyade "eş" ya da diğer aile büyükleri ve toplum baskısı olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal ve kültürel faktörler, yeni evli kadınların evlilikten hemen sonra hamile kalmaları için baskı yaptığı için, bu nedenle ilk hamileliğini ertelemeyi tercih edenler için bile ilk çocuktan önce gebeliği önleyici yöntem kullanımı hoş karşılanmamaktadır. Evli genç mülteci kadınların toplumsal yaşamlarında yaygın olarak hâkim olan çocuk sahibi olma düşüncesi ve baskılara dair deneyimleri, doğum kontrolü görüşlerini de şekillendirmektedir. Üreme sağlığı açısından düşünüldüğünde kadınların, kendileri dışında örf, adetler ve toplum baskısı ile alınan kararlar ile çok fazla sayıda çocuğa sahip olma durumları sağlıklarını riske atmaktadır. Çocuk sahibi olma durumunun kadınların bedeni üzerinde söz sahibi olan diğer aktörlerce "dayatılması" kadınların "aile planlaması" yöntemlerine yönelik algılarını şekillendirmekte ve söz konusu doğum kontrol yöntemlerinin daha az kullanılmasına sebep olmaktadır. Ayrıca ataerkil düzenin toplumsal değerleri içerisinde, kadınların gebeliği önleyici yöntemler açısından, kısıtlı ve eksik bilgiye sahip olmaları da kadınların üreme sağlığını olumsuz olarak etkileyen bir diğer faktördür.

Cinsel birliktelikte "kişisel özgürlük ve güvenlik hakkı" konusunda zaten açık ve rahat olmayan hatta katılımcıların üçte birinin bu konuda hiç konuşmaması, haklarına dair görüş bildirmeyen katılımcıların yarısından fazlası da cinsel birliktelik için kendi rızası

olduğunu söylemiştir. Ancak bu rızanın ardında çocuğu "evliliğin doğal sonucu" olarak gören yaklaşım gibi, cinsel birlikteliği de evliliğin doğal hatta zorunlu sonucu gibi gören anlayışın yattığı düşünülebilir. Dini öğretilerde, cinsel birliktelikte, kadınların, kocalarına karşı görevleri ve sorumluluklarını yerine getirmeme durumu, katılımcı ifadelerinden de görüldüğü üzere "haram" kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Genç mülteci kadınların aile içi kararlar ve rollerle ilgili ifadelerine bakıldığında; günlük yaşamın parçası olan işlerde "eşitliğe" yakın söylemleri bulunsa bile "yatak odası"nda mutlak hakimiyetin eşlerine yani erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır. Genç mülteci kadınların cinsel birliktelikte "kişisel özgürlük ve güvenlik haklarına" dair durumları değerlendirildiğinde, kadınların genel olarak rızaya dayalı bir ilişki kurup kurmadıklarını söylemenin zor olduğu; daha çok içlerine doğdukları kültürel yapı nedeniyle eşlerinin beklentilerini karşılamanın kadının evlilik içindeki rolü olarak kabul edildiği, kadın bedeni üzerinden cinselliğe dair eril tahakkümün hüküm sürdüğü görülmektedir. Cinsel ilişkide rızalarının olduğu yönünde görüş bildiren genç mülteci kadınların ise; bu kararlarının, bireysel haklar ve özgürlükler çerçevesinde verilmiş kararlardan ziyade "öğretilmiş" kararlar olduğu söylenebilir.

Göç etme kararlarına yönelik genç mülteci kadınların her ne kadar "kendi kararı" ile "bağımsız" olarak göç kararı aldıkları görünse de; asıl nedenin genç mülteci kadınların ifadelerinde yer alan "eş" in yanında olma isteği ile açığa çıkması, kadınların göçü "bağımlı" bireyler olarak deneyimlediğini göstermektedir. Yine göç kararları alınırken; bir katılımcının göç kararını nasıl aldınız sorusuna; evin reisi olarak babasının kararı olduğunu "tabii babam" söylemi ile ifade etmesi, evdeki patriarkın baba olduğunun başka bir alternatifi olamayacağını altını net bir şekilde çizmektedir. "Genç Mülteci Kadınların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" çerçevesinde, erkek egemen toplumlarda kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet pratikleri sonucu meydana gelen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle; hem cinsel sağlık/üreme sağlıklarına yönelik hem de aile içindeki roller ve karar alma/verme süreçlerindeki söz hakları açısından ikincil konumlarının devam ettiği görülmüştür.

Son söz yerine; yetiştirildikleri ataerkil toplumsal yapı içerisinde çocuk yaşta evlenmek durumunda kalan ve evlilik öncesi sağlıklı, güvenilir bir cinsellik bilgisine sahip olmayan genç kadınların; içinde görerek büyüdükleri sisteme boyun eğdikleri, eğitimden ve çalışma hayatından mahrum kaldıkları, genellikle özel alanda yaşadıkları ve ev içi sorumlulukları üstlendikleri; bedenlerine ve aile içi kararlara yönelik özgür karar alma ve söz söyleme haklarının olmadığı; kendi kararlarını verdiklerini ya da eşleriyle ortak karar aldıklarını söyleyen katılımcıların dahî aslında eşlerinin anlayışları ve yaklaşımlarına bağlı olarak bu

ifadeleri kullandıkları görülmüş; gerçekten bağımsız ve özgür hareket etme, hayır deme, tercih etme ya da söz söyleme haklarını kullanabildiklerine dair açık bir veriye rastlanmamıştır.

Suriye uyruklu kadınlar "evlilik kararı", "aile hayatı", "çocuk sahibi olma", "çocuk sayısı kararı", "çocukların hayatı ve geleceği" için alınan kararlar ve bunlar ek olarak "boşanma" gibi daha birçok konuda hemen hemen hiçbir "söz hakkı" olmadığını belirtmiştir. Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgularda da, genç mülteci kadınların "kendi kaderini tayin etme" hakları noktasında "söz haklarının" olmadığı ya da sınırlı kaldığı görülmüştür. Kadın bedeni, cinselliği ve üreme sağlığı açısından oluşan risklerin temelinde toplumsal cinsiyet ve buna bağlı eşitsizliklerin yattığı bir kez daha ortaya konulmuştur.

¹Suriye vatandaşları, Türkiye ulusal mevzuatında "Geçici koruma" statüsündedir. Bu çalışmada; Suriye vatandaşlarının, savaş nedeniyle ülkelerinden zorunlu göç etmeleri ve uzun süredir menşe ülkeleri dışında olmaları göz önünde bulundurularak, uluslararası mevzuat çerçevesindeki tanımlar ve genel sosyolojik bir tanım olarak kullanılan "mülteci" kavramı ile ifade edilmeleri tercih edilmiştir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ak-Akyol, F. (2008). Parçalanmış Kimlikler: Fransa'daki Göçmen Türk Kadınlarının Özel-Kamusal Stratejileri. D. Danış ve V. İrtiş (Der.) *Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri* (223-258) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akşit, G., Bozok, M. ve Bozok, N. (2016). Zorunlu Göç, Sorunlu Karşılaşmalar: Hisar Köyü, Nevşehir'deki Suriyeli Göçmenler Örneği. *Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015 (1/2): 92-116.
- Anderson, J. M. (1985). Perspectives on the Health of Immigrant Women: A Feminist Analysis. *Advances in Nursing Science*, 8(1): 61-76.
- Aslan, Ş. (Ed.). (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber*. Eğitim Yayınevi.
- Bourdieu P. (2015). *Erişim Tahakkümü*. (Çev. Bediz Yılmaz). Bağlam Yayıncılık.
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2): 37-50.
- Cabal, L., Lemaitre, J., & Roa, M. (2001). *Body and rights: Legislation and jurisprudence in Latin America*. Bogotá, Colombia: Editorial Temis.
- Delaney, C. (2009). *Tohum ve Toprak*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4): 83-88.

- Engelbrektsson, U.B. (1983). *Women Left Behind: A Case Study of Some Effects of Turkish Emigration*. London, Curson Press.
- Fleury, A. (2016). Understanding Women And Migration: A Literature Review, KNOMAD Working Paper 8, <https://www.knomad.org/publication/understanding-women-and-migration-literature-review-annex-annotated-bibliography> , E.T. 31.01.2023
- Freeman, L. P. (1999). Censorship and manipulation of family planning information: An issue of human rights and women's health. In J. M. Mann, S. Gruskin, M. A. Grodin, & G. J. Annas (Eds.), *Health and human rights: A reader* (pp. 145-178). New York: Routledge.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Felsefe- Yöntem- Analiz*. Ankara: Seçkin yayınları.
- Hayata Destek Derneği. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*. Hataya Destek Derneği. <https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2019/06/istanbuldakisuriyeli-multeciler-zarar-gorebilirlik-raporu.pdf>. E.T.30.06.2021
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaya, M., Demirağ, E., & Orhan, H. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği. *Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu Bildiri Kitabı*, Kilis, 155-171.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5): 2399-2413.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu. Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar içinde*. Der: S. G. İhlamur-Öner, & N. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 49-89.
- Palinkas, L.A., Horwitz, S.M., Green, C.A., Wisdom, J.P., Duan, N. & Hoagwood K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*. 42(5): 533-44.
- Reinharz, S. (1992). *Feminist Methods in Social Research*, Oxford University Press, Oxford.
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: İmkânsız İktidar – Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Toksöz, G. & Ünlütürk, U. (2011). Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış. *Birkaç Arpa Boyu*. 21: 157-179.
- Van Manen, M. (2007). *Phenomenology of practice. Phenomenology & Practice*. 1(1): 11-30. <https://doi.org/10.29173/pandpr1980>.